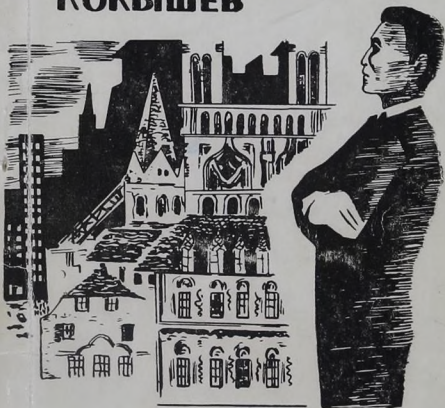

84(2-63201) 6

К 599.

**ЛАЗАРЬ
КОКЫШЕВ**

САНААЛАР

392594

**ЛАЗАРЬ
КОКЫШЕВ**

ҮЛГЕРЛЕР

САНААЛАР

Алтайдын бичиктер чыгарар
издательствозынын Туулу Алтайдагы
бөлүгү · 1967

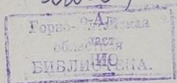
7389

84(2=632.1/6
K 599
7-4-3

Художник

В. Д. Запрудяев

392.594 0

5-КЛВ-С

САНААЛАР

Т үндер сайын
 менин көксимде
Түмен шүүлтелер
 түймежип келгилейт.
Түнгүр чилеп,
 көксимде түпүлдөп,
Түбинен бери
 каймыгып келгилейт.
Музыка болуп
 жериме жайылып,
Мун оттордый
 жаркынду күйгүлөйт.
Тенистер кечире,
 грандарды ажыра
Телекей үстүлө
 булуттый өткилейт.
Ол санаанын
 жаркынду чогынан

Ороондор сайын
чечектер жайылат.
Ол санаадан
кажы ла жерде
Ончо улустын
түбеге ундылат.
Ол санаалар
бийик жылдыска
Ончо ракетадан
озолоп чыгат.
Кичинек жерди
ыраактан ажыктап,
«Кинчек этпегер!» — деп
улуска айдат...

ТАҢ

(Поэма)

I

Кезилген ашка
 Јабыс энчейип,
 Келинек арыштан
 Снаптарды буулаган.
Телекейдинг үстүндө
 Таңдак жарыган,
 Ол келинек мениг
 Энейим болгон.
Орооннын үстүлө
 Баштапкы бешжылдык
 Оорудан жазылган
 Кижидий алтаган.
Јуулардан арткан
 Куру патрондор
 Јолдордо татап,
 Саргарып јаткан...
Тойу Европанын
 Тееркеген каткызын
 Ол тужунда
 Укпагам мен.
 Суслоннын төзинен

Айды ајыктап,
Суузап, кабайда
Ыйлаган эдим мен.
Европага једетен
Пландарды эдерге
Энем мени
Бош ундып салатан.
Устүгип, кабайда
Мен багырып јаткамда,
Устүмде јаныс ла
Ай туратан,
Тер јытанган
Түндеги јаланда
Тенкейген клаттар
Карарып турат.
Улу өйлөр...
Ол жүрүмди төзөгөн
Улустын үндери
Эмдиге угулат.
Отторы сурлаган
Ол ыраак одуда
Омок уулдардын
Кожоны угулат.
Платтары онгон
Қыстарла кожо
Плакаттан Стаханов
Қаткырып отурат.
Қүйгек салкынға
Өртөткөн улустын
Қүрен жүстери
Қүскүдий јалтырайт.
Түлтүйген, бүрүңкүй
Түндерди өткүре
Түмен отторы

Тууларда жалбырайт.
Ол оттордын
Кызарган жалбыжы
Орчыланг үстин
Жарыдып тургандый.
Ороондор ажыра
Ончо улусты
Одузына омор
Кычырып тургандый...

Же кайда да ыраак
Күнбадыш талада
Камылган өртти
Көрбөгөн омор.
Маркс ла Гётенинг
Иштери жалбышта
Күйгүлөп турганы
Билбеген омор.
Күрөнг чамчалу
Фюрер анда
Артылдап турганын
Укпаган омор.
Европа такалу

сопактор

алдына

Ээлип жатканын
Сеспеген омор.
Фашисттин колында
Факелдин оды
Канду тандагын
Жондорго таштаган.
Ороондор жалбырап,
Бойынын салымын
Омордын будынын
Алдына таштаган...

Жаңыскан арткан
Менин орооным
Жалтанбай жаңы
Жүрүмин төзөгөн.
Болоттый шонкор
Чкалов Валерий
Полюсты ажыра
США-ны көстөгөн.
Амур суунын
Житкектү сазында
Тайгада жаңы
Городтор турган.
Алтын үрендү
Аш аларга
Ангелина Паша
Тракторго отурган.
Магнитканын койу
Көк-чанкыр ыжы
Магнаттар көстөрүн
Ачыдып, бурлаган.
Баштапкы ла катап
Полюска түшкөн
Папаниннин улузы
Москвага бурылган...

* * *

Кайда да ыраакта
Алтайдын түбинде
Кайа таш жемирген
Динамит күркүрейт.
Жебрен тууларды
Уйкудан ойгозып,
Алтайдын уулдары

Боомдорды өрүмдейт.
Автодон үркүген
Алтайдын аттары
Ак жаланга
Ойлодып брааткылайт.
Жал-куйругын
Салкынга жайылтып,
Жаңы өйлөрлө
Жарыжып брааткылайт.
Азийгы өйлөрдөн
Арткан немедий,
Ачу-ачу
Киштежип тургулайт.
Туйук тууларды
Улустар жемирп,
Тууларды тепсеп,
Жол салгылайт.
Улу өйлөр...
Ол жүрүмди төзөгөн
Улустын үндери
Эмдиге угулат.
Отторы сурлаган
Ол ыраак одуда
Омок уулдардын
Кожоны торгулат.
Пландарын бүдүргөн
Энеме сүйүнп,
Плакаттан Стаханов
Каткырып отурат.
Өйлөрдү өткүрө
Ол тымык энирде
Ойногон жииптердин
Кожоны угулат.
Же ырысту жеристин

Кўнбадыш гранинда
Пушкалар адышкан
Кўзүрти торгулат!..

II

Кезилген ажыска
Лабыс энчейип,
Уй кижн терлеп,
Снаптарды буулаган.
Орттий тагдактар
Јалбырап, кызарат.
Ол ўй кижн менин
Энейим болгон.
Јайканып јаткан
Кыралу јаланда
Јаш балдардын
Сыгыды угулат.
Таркырууш, эски
Машинаны аттар
Тарткылап болбой,
Кўнкўрў жыгылат.
Кўски јаланда
Коозонын тоозыны
Кўннин кўзин
Торт бектеп салгандый.
Тенери кўрбўй
Иштеген бистерди
Телекей торт ло
Бош ундып салгандый.
Эбире ајыктап,
Кайдаар ла кўрзўн,
Эр ле киндиктў

Улустар көрүнбейт.
Түлтүйип калган
Тенгери алдында
Түни-түжиле
Идирген күркүрейт.
Энгирлер сайын
Күнбадыш жанында
Өрттий тагдакты
Ажыктап турадыс.
Экче чаазыннын
Устүне энчейип,
Өксөгөн энелер
Комудын угадыс.
Урпейип калган
Снаптардын үстүне
Укүнинг көзиндий
Ай көдүрилет.
Тоозынга көрүнбей
Иштеген бистерге
Тостойип калган
Көстөриле көрөт...
Бу ла түнде
Күнбадыш фронтто
Буурайган генерал
Картага көрөт.
Адынын таказын
Саламга оройло,
Адам фронттын
Чийүзин өдөт.
Бу ла өйдө
Күнбадыш фронтто
Күйген журттардан
Тенгери кызарат.
Канадын кестирген

Гастелло-шонкор
Калганчы катап
Оштүгө табарат!
Бу ла түнде
Ишке бертинип,
Тул келин клаттын
Төзинде жадыры.
Бу ла түнде
Танктар күркүреп,
Москванын алдында
Чөлдөргө браадыры.
Бу ла өйдө
Дубосеково журтта
28 гвардеец
Окопто жаткан.
Табару эдетен
Танктардын тоозын
Генерал Панфилов
Сананып отурган.
Күкүрт-күзүрттү
Күски Москваны
Ол тужунда
Көрбөгөм мен.
Жүрүмин берген
Акылар сөстөрүн
Өлөр алдында
Укпагам мен.
Күзлези баскан
Кыранын ичинде
Күнге жалдадып,
Снап тажыгам.
Аштаган өзөкти
Мекелеп аларга,
Аткакту буудайдын

Мажагын уужагам...
Бригадир келининг
Өткүн кыйгызы
Эбире тууларга
Жаңыланып калатан.
Бийикте, бийикте
Ай саргарып,
Бистерди айкап,
Санааркап туратан.
Бу улу согушта
Эки ийде-күч
Москванын алдында
Удура турган.
Жыгылган солдатты
Ажыра алтап,
История бойынын
Жолыла барган.
Чынды-төгүнди
Ол оңдоп аларга
Чыкту окоптор
Ичиле барган.
Бойынын жолыла
Чын барарга
Бомбаны тындап,
Сталинградта турган.
Онын жолун
Ороондор кетеп,
Ончозы Волгада
Городко көргөн.
Же история бойынын
Болужын берерге
Адам отурган
Окопко кирген...

Сопок өдүктү История энебис!
 Соок жылдарда
 Сен кемге көргөн?
 Ышталып јаткан
 Јурттарла өдүп,
 Ырысты кандый
 ороонго берген?
 Обй энедий бурылып барганда,
 Олүмге чике
 Бис көргөн эдис.
 Очөмик отту туралар сайын
 Оскүс балдар —
 Бис өскөн эдис.
 Кургак паёкту История энебис!
 Куйунга сабадып,
 Бис иштеген эдис.
 Салданын сабына
 Селбектенип алала,
 Сары балкашка
 Јыгылатан эдис.
 Салданы тудуп, чактары јетпес
 Солдаттын балдары —
 Бистерге килеген.
 Јердин үстүнде шыраны ајыктап,
 Је болушка түнгей ле
 Бистерге келген!
 Төрөлис бистин, Октябрь учун
 Төрт жылга сени
 Бис сагыган эдибис.
 Төрөөнис бистин — телекей учун
 Төрөл јеристи
 Бис корыган эдибис!

Будына салданы түжүрип алала,
 Буурайган үй кижиге
 Араайын онтогон.
 Орооным үстүндө тагдак ойногон.
 Ол үй кижиге менин
 Энейим болгон.
 Эшелон ээчий
 Эшелон тирсилдеп,
 Европа ичинде
 Кожондор толгон.
 Айылына келеткен
 Солдаттар ортодо
 Адам менин
 Жок болгон...
 Оскөн жериме жас бурылып,
 Олбон, чечеги
 Жайканып турган.
 Откүн үндү күүктердин үнү
 Оскүс немедий
 Аркада торгулган.
 Бригаданын камык улузы одуга
 Бир кижидий
 Жуулыжып келгендер.
 Ончозы тыныжын алынып болбой,
 Орден тагынган
 Кижиге көргөндөр.
 Жөнүни уккан улуска кенете
 Жер айлана
 Бергендий болгон.
 Канчыннын көксинде
 Кан ойногон!
 Карганнын көзине

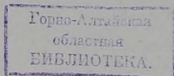
Яш толгон!..
Эдегиле көзин
Арчыган энемди
Ол тужунда
Көрбөгөм мен.
Өкпөөрип, өксөп,
Оскүс артканымды,
Таң атканча ойноп,
Билбегем мен..
Тенери түбинде
Жылдыстар бијелеп,
Телекей бастыра
Кожондоп турган.
Эр кемиме јеткеним сезинип,
Кожончы кыстардын
Јанында отургам.
Таңдак дезе там ла ойноп,
Тамырыма менин
Ийделер кошкондый.
Тенери түбине јетире јалбырап,
Телекей үстүне
Күн түшкендий!
Ол тужунда көөркийлер кожоңы
Көксиме јажына
Томулып калгандый.
Төрөл јонымнын
Ырызы, шыразы
Јүрегиме јажына
Шинип калгандый..
Оноң арызын јүректи чочыдып,
Ойгортып тегине
Немезин айдар?

Бойыгар көстү.
Болотон немени
Поэтинг учун
История айдар.

IV

Жайылган ашка жабыс эңилип,
Жаңы энелер
Снаптарды буулаар.
Жер үстүндө не де болзо,
Же История бойынын
Жолыла барар...

1966 ж.

МАРКСТЫҢ ПАМЯТНИГИ

Таштан эткен тегин пьедестал
Тамырап жааган
Жанмырга боророт.
Туйук Лондонның
Табыжын тыгдап,
Туманды өткүре
Маркс көрөт.
Бу тегин ле таштан
Пьедестал эдерге
Тегин улус акказын жуунаткан.
Карагуй баракта
Журтаган ишмекчи
Карманнанг калганчы
Акказын кактаган...
Сары туманга ороткон портто
Забастовка жарлап,
Матростор турат.
Тунгак жаңылган үндерин тыгдап,
Туманды өткүре
Маркс көрөт.
Манчестер городто заводтор токтогон.
Плакаттар элбиреп,
Забастовка элбейт.
Изү доменный
Печкени таштап,

Ишмекчи киж
Правозын некейт.
Биржанын каандары
Биригип алала,
Пикадилли¹ оромдо
Бије салгылайт.
Калганчы кўндерин
Сескилеп тургандый,
Карманда акчазын
Кабакка чачкылайт.
Туманду, карануй
Ороонды ајыктап,
Пьедестал ўстўнен
Маркс тындайт.
Туруп чыккан
Африка ўнин
Туманду городтон
Ол база тындайт!
Вьетнамда аткан
Пушкалар ўни
Кулагына онын
Угулып тургандый.
Талайып чыккан
Азия онын
Таш кўзине
Кўрўнип тургандый...

Лондон, 1963 ј.

¹ Пикадилли — Лондондо бай ором.

ПРАГА

Алтын башту Прага город.
Каштан агаштын
Бүрлери какталат.
Ачык жүректү Прага городто
Алтын бүрлү
Бульварлар макталат.
Карлов күрдин ары жанында
Кара өңдү сыра ичкилейт.
Озогы, озогы часла кожо
Он эки апостол¹
Айланып келгилейт.
Jeбрен башнядаң
Чыккылап келеле,
Jerдин үстин айкап өткилейт.
Калың, калың
Чактарды өткүрө
Кайнап жаткан жүрүмгө көргилейт.
Јети төңдөги Прага городто
Jeбреннен бери
Кан төгүлгөн.
Бескеге салынган
Чехтердин салымын

¹ Апостолдор — Христостын үренчиктери.
Прагада олорго учурлап туткан Jeбрен башня
бар.

Он эки апостол
Ончозы көрлөгөн.
Төбөзи куйакту
Гугеноттон ала
Төжинде кресттү
Фашисттер де болгон.
Je орустар аттарын
Влтавадан сугарза,
Ол ло тужунда
Амыр болотон...
Советский солдаттар
Сөөкторин жуунаткан
Тон бажында
Унчукпай турубус.
Ажып бараткан күн чогыла
Ойногон городты
Ажыктап көрөдис.
Жууп салган сөөктөрдөн ончобыс
Жуук улусты
Бедреп турадыс.
Кажы ла солдаттын
Адын кычырып,
Олордын айткан
Сөстөрин угадыс:
«Слер, јиит үйе,
Өскө ороондо
Јыгылган бистерди
Ундыбагар, балдар.
Кандый да шведтин,
Фрицтердин алдына
Качан да јабыс
Болбогор, уулдар!
Слер — Советтин уулдары.
Слердин адыгар

Јер үстүнде омок угулзын.
Каршу өштүлөр —
Өштүгөр болзын,
Кару наҗылар —
Наҗыгар болзын!..»

Алтын башту Прага городто
Каштан агаштын
Бүрлери какталат.
Он эки апостол
Кайда да анда
Энирги шандарды
Сокконы угулат...

Прага, 1963 ј.

ТҮНДЕГИ ЛОНДОН

*Лондондо аэропорттын буфе-
динде иштеген карган индуска*

Лондон.

Аэропортло баскан
Лордторды айкап,
Мен — залдын учында.
Конжооры тумтур
Течпейген англосакс
Конгоны шоодып,
Анекдот куучындайт.
Комфорт-сомфортту
Самолет сакып,
Кофе ичкилеп,
Кедейген жаткылайт.
Коркойып калган
Официант-индуска
Кокурбыла
Цент¹ чачкылайт.
Тиштеген этти
Резинкадый чайнап,
Тиштерин көргүзип,
Каткырып жаткылайт.

¹ Цент — английский оок акча.

Түштүк Суданда,
Ганада,
Малиде
Түймеен эдерге
Түнде баргылайт.
Сары туманга
Аскындап-тоскындап,
«Сабенна»¹ фирмадан
Самолет келет.
Катанга берген
күмүшке суркурап,
Католик жанду
Дамалар кирет.
Кортук индус
Коркойо энчейип,
Кофезин уруп,
Олорды күндүлейт.
Онын төрөлин
Канча чактарга
Олор тоноп,
Шоотконын билбейт.
Караңуй түнде
Моторы күркүрөп,
Канады сыгырып,
«Каравелла»² келет.
Карды какшаган
Бийлердин алдына
Карган индус
Катап ла энилет..
Караңуй түн.
Кунукчыл, кунукчыл!

¹ «С а б е н н а» — бельгийский самолет.

² «К а р а в е л л а» — французский самолет.

Качан учарым
Мен,
 Былардан качып?..
Телекей тепсеген
Немелер ортодо,
«Тенек» индус,
Сен меге ачу...

Лондон, 1964 ж.

* * *

О тельдин көзнөгин кайра ачала,
Өскө городты
Ажыктап турум...
Жаан кара көлөткөм оромдо
Чалкойто жатканы
Ажыктап турум.
Жүс отторго чалыткан төжимнен
Жүрегим менин
Өткүрө көрүнөт.
Өткөн улустар менин үстүмдө
Өнөтийин тепсеп,
Өткөндий билдирет.
Кар айланып, айланып, айланып,
Карарып жаткан
Көксиме түшкүлөйт.
Жүзүн ле башка истерин артызып,
Жүрегиме басып,
Улустар өткилөйт.
Кандый да врачтын рентгеновый чогы
Төжимди өткүрө
Чалытпаган эди.
Кандый да эмчинин сескир приборы
Канымнын тебүзин
Өңдөбөгөн эди.
Тамырым менин узун жолдордуй,

Тартылып, ороонло
Тудужып калган.
Јүрегим мениң миллион отторлу
Город болуп
Туруп калган.
Онын учун улустын истери
Өйлөрлө кожо
Јоголып калат.
Онын учун кар айланып,
Көксиме түжеле,
Қайылып калат...

1966 ј.

ПЛАЙА ХИРОН

*Кубада революция учун жыгылган кажы ла
жуучылдын сөөгине Республиканын мааны-
зын кадап салган*

К артага

тарткан

кара чийүдий,

Чике ле барган

кызыган гудрон.

Тартышка,

жүрүмге

Кубаны көдүрген,

Тарызы жытанган —

Плайа Хирон.

Пальма төзинде,

жолдын кырында,

Баткак саста

маанылар

элбирейт.

Кажы ла мааны—

жуучылдар

мында

Карабинди
 салбай,
 өлгөнүн керелейт.
 Карануй түнде
 десант
 түжерде,
 Каруулда
 сегизен ле
 жит уулдар
 тургандар.
 Карибский талайдан
 чубаган
 черүге
 Карабин ле
 мылтыкту
 удура баргандар.
 Карануй
 јаратта
 башталган согушты
 Карибский
 талайдын
 толкузы билер.
 Канына јунунган
 уулдарга
 болушка
 Кастро
 мендеп
 ол эртен келер...
 Онон
 олордын
 јыгылган јерине
 Онбос мааныны
 тургузып
 салгыдаар.

Өлтүрткен
жуучылдар
ойто тирилип,
Оштүгө удур
өскөзгөн кычырар.
Сегизен
маанынын
кийини жанында
Серп ле
маскалу
мааныбыс
турар.
Бомбанын,
пушканын
күзүрти
өткүрө
Болушка
телекей
улузы барар.
Төжинде шыркалу
Революция туруп,
Оштүгө
калганчы
согулта берер.
Республиканын улузы
маанылар
болзо,
Революция өлбөс,
Революция жеңер!

1964 ж.

ВАРАДЕРО

Жагына жажыл
бу алтайдан
Жараш
алтай
бар дееринг бе?
Куудый апагаш,
эжинип жайканган
Курорттын ады —
Варадеро.
Көс кылбыгар
тенери алдында
Көк тенгиске
эжинип жылынат.
Батистанын
бажын
изүдөг корыган
Пальма агаштар
Эзинге жайканат.
Диктатор эмди
Бириккен Штаттарда,
Житкезин тырмап,
Кастроны каргайт.
Тоноп алган
акчазын
карамдап,

Тойо
 курсак
 јииринен де коркыйт.
 Бистер десе
 онын кыбында
 Бифстроган јип,
 кофе ичедис.
 Кунугып
 турган
 дөндилер¹ болуп,
 Кумакту јаратта
 баскындап жүредис.
 Балдахон
 јабулу
 телкем орында
 Батистадан
 артык
 сайрап јададыс.
 Күркүреп
 келген
 Атлант
 тегисле
 Күрежип,
 соодонып,
 ойноп турадыс.
 Бистерди корыган
 Милициянын сомы
 Бийик јаратта
 турганын
 таныйдыс.

¹ Дөнди — жеен кийимдү, таңаркак кижи.

Сьерра-Маэстронын
уулдарыла
кожо
Секирип
келеле,
тегиске калыйдыс!
Банкирлер журтаган
Варадеро эмди
Бастыра соодын
бистерге берер.
Жүс миллион
акчазын
төжөнгөн
Дюпон¹ до
биске —
ол кайдан једер?!

Куба, 1963 ј.

¹ Д ю п о н — американский миллионер.

ЭҢИРГИ ГАВАНА

Эңир ле кирзе,
 Жаражай Гавана
Энде ле бергендий,
 Жыргалын баштайт.
Эки де песо
 Акказын кысканбай,
Эңирги клубта
 Бижеге таштайт.
Там-там¹ ойногон
 Таверналар сайын
Таманы жызырап
 Уулдар бијелейт.
Ээлгир сынду,
 Кармендий кыстар
Эжиктер сайын
 Ийиктелип киргилейт.
Жаңы ла чыккан
 Газеттер саткылап,
Жаактары талбас
 Уулчактар кыйгырат.
Санаазы чыкканча
 Самбо ойноп,

¹ Там-там — негр музыка.

Саксофон тўниле
Кафеде багырат.
Кармен ошкош
Қыстардын колдоры
Кабыра тутса —
Бек кискидий.
Кееркенип ойногон
Гавананын ўни
Кестиртип жаткан
Мунг кискедий.
Бије теберге
Кўч болгондо —
Пиджак, платье
Кедери чачылат!
Кўриўдий кызыл
Сындары толголып,
Кўстўрдў жаньс ла
От чагылат!
Тура бијеге
Тапчы болгондо,
Туура чыгала,
Тышкары тепкилейт.
Чагы јетпеен
Јўдектер јерге
Чалкойто кедип,
Меч! — эткилейт.
Кариб талайдын
Толкузы база
Казыр бијелеп,
Јаратка согулат...

Лайым ыргалду
Гавананы корып,
Жаратта тўниле
Барбудос¹ турат!

1964 ж.

¹ Барбудос — революционный жуучыл.

ЖАРАТТА

Гаванада эн ле жараш ором Ка-
рибский талайды жакалай барган. Та-
лайдын толкузы кезикте бетон пара-
петти ажа коноло, мантап бараткан
тоозы жок машиналарды жуна со-
гуп ийет. Эгирлер сайын сүйүшкен-
дер парпетке коштой отургылап
алала, көпөгөш талайды тун кирген-
че ле айкагылап отургылайт

Кыскылтым өгдү тропический эгир.
Кызып калган бийик тегери.
Булунда жайканган талайдын тымыгын!
Бу мен кайда? Кемнинг жери?..

Көрнөө оттый кып-кызыл булуттар
Көс жетпес талайдын үстүнде күйгүлейт.
Ажып брааткан күнге баштанып,
Антильский талайга сүйүшкендер көргилейт.

Кыстын тизезин жастанган мулат
Кыскылтым эгирде ол нени айкайт?
Көп частарга талайга көргилеп,
Көөркийлер болзо не унчукпайт?

Ак байканду кемени айкап,
Амадузын омор сананды эмеш пе?

Музыка ошкош тымык талайдын
Унин оло­р тындады эмеш пе?

Керептер уйуктаган гаваньда оттор
Кемге де имдеп, өчөмик күй­гү­лейт.
Энир оло­рго энчейип келгенче,
Эмдиге нени де талайдан көргилейт...

Эдетен революцияны эткилеп салала,
Эмди эригип отуры эмеш пе?
Айса мында јииттер бириксе,
Артык эрмек айтпас неме бе?

Јайым төрөлин ырысту эдерге
Јаба шүүшкилеп отуры эмеш пе?
Оштүлер табарза, јүрүмин кысканбай,
Өлөргө оло­р сананды эмеш пе?..

Көрнөө оттый кып-кызыл булуттар
Көс јетпес талайдын үстүнде өчкилейт.
Гаваньда оттор күйгенче оло­р
Карибский талайга не көргилейт?..

1964 ј.

«ЮМАРИ»

Кубада Пинар дель Рио деп провинцияда «Юмари» деп атту сүрекей жараш өзөк бар. Индейский тилле «Юмари» — ол «Мен өлүп браадым» дегени

Энедий энчейген пальманын төзинде
Эди шыркалу индеец жыгылган.
Көс жеткенче оны эбире
Көпөгөш, көпөгөш төрөли жайылган.

Жүзүн куштар кожонын токтодып,
Жүреги сыстап, сөстөрүн тындаган,
Каракула казыр да болзо,
Канын жалайла, ары мантаган.

Качан да онбос көпөгөш тегери
Карыгып турарда, өңи кубулган.
Кайда да оны истежип келеткен
Казыр улустын үндери угулган...

Кенете онын боромтык көзине
Кеен өйлөри ыраактан көрүнгөн:
Жайым жүрүми... Жаражай эмеени...
Жайканган боромтык толкудый көрүнгөн.

Жайылып клееткен байканду керепти
Жазап көрөргө ол бажын көдүргөн.
Колумб деген коркушту кижининг
Колынан күркүреп, от көрүнгөн!..

Корголжын октон жангыс ла ол
Тирү артала, качкындап жүрү.
Казыр улустың үндери угулат!
Калганчы индеец жүк ле тирү.

Коркушту үндер там ла жууктайт...
Корызанг оны,
О Санта Мари!¹
Же калганчы тирү индеецтинг айткан
Калганчы ла сөзи:
«Ю-мари...»

Куба, Пинар дель Рио, 1964 ж.

¹ Санта Мари — агару Мария, католиктердин кудайы.

ТУШТУК ТАЛАДА КҮС

Аллея ичиле
Кажы ла кӱнде
Айланган бӱрлерди
Ајыктап ӧдӧдим.
Алтай јеримди
Эске алынып,
Ала-Таунын
Бажына кӧрӧдим...
Алтайда эмди ле
Кӱс база
Араайын једип
Келген болор.
Ак айаста
Куштарды ээчиде
Аркалар ајыктап
Турган болор.
Јурт јерлерде
Улустар ажын
Јуунадып, согуп
Алган болор.
Турлузын таштап,
Пастухтар эмди
Туулардан тӱшкӱлеп
Јаткан болор.
Саргара берген

Бүрлерди ајыктап,
Сананып, өскө
Талада турум.
Улуска мактаткан
Түштүкке де база
Удабастан ла кыш
Келетен туру...
Өткөн лө «Волганын»
Сигналы койлордын
Өткүн маараган
Унииндий билдирет.
Түштүк городто
Jүрген де болзом,
Түнгөй ле озор
Түжиге киргилейт.
Ала-Таунын
Бийик баштары
Алтайдан мени
Айрып салгандый.
Шылыражып өткөн
Кажы ла бүр
Шымыранып нени де
Айдып тургандый...
Онын учун
Кажы ла күнде
Айланган бүрлерди
Ајыктап өдөдим.
Алтай јеримди
Эске алынып,
Ала-Таунын
Бажына көрөдим...

Фрунзе, 1966 ј.

Катап ла жыгылдым, ыйлаба, энем,
Кату жолдордон качпаган эдим.
Кару сөзінди айт, угайын.
Кайран энем,
Канайып турайын?
Жымжак жолды талдабаган эдим,
Жыгыларым деп билбеген эдим.
Көстинг жажын не урайын?
Көөркий энем,
Канайып турайын?
Төрөл тууларым туманды өткүрө
Төөлөр чилеп жүргүлөй бердилер..
Ойлөр өдөт — араайын, араайын!
Кайран энем,
Канайып турайын?
Кичинекте шыркалу тиземди таңала,
Килеп, өрө тургузып алатан.
Эмди — менинг жүрегим шыркалу —
Энем, энем!
Канайып турайын?
Жаанап алала, жыгыларым деп
Лажына, байла, сеспеген болорын.
Эмдиге жетире ол ло бойым..
Эмискен энем!
Канайып турайын?

Табышту жүреле, ташка илинип,
Такып ла јерге мен жыгылдым.
Кажайган чачынды канайып көрөйин?
Кайран энем!
Канайып турайын?
Төгүни-чыны төгүлген јериме
Төмөн көрөлө, канайып барайын?
Каруузын јангыс — мен айдайын!
Кару энем!
Канайып турайын?..
Алкышту сөзөөрди угатан болзом,
Антей чилеп, мен турар эдим.
Кату-јымжак
Јолдорды ылгабай,
Катап ла ичкери
Мен барар эдим!..

ТАШКЕНТ

Эмдик аттый планета јер
Ташкенттин алдында
Ташталып туйлайт.
Экчелип турган
айлынын јанында
Энезин кычырып,
Јаш бала ыйлайт.
Күүле куштарды
озодон чочыдып,
Күркүреп келеле,
Күрс эттирет!
Озогы, јангы
тураны ылгабай,
Ойногон чылап
Мергедеп јемирет.
Такып ла тоңжылап,
Киштеп келеле,
Ташкентти
Таштап ийерге турат.
Је он беш республиканын
Ишмекчи колдоры
Јердин тискинин
бек тудат.
— Ыйлаба, балам,
мен база өскүс...

Ыраак јеримнен
Мен бери келгем.
Кородоп келеле,
Коркушту јеткерди
Көрөрим деп
Билбедим, балам.
Ыйлаба, экем,
Оскӯс бойына
Ырысту орооныс
Энендий болор.
Оодыктар ортодо
арткан бойына
Он беш республика
Адандый болор.

ЧӨЛДӨ

Чөйө желип өдөтөн чөлдөр
Чөрчөк жеринде артып калгандар.
Бадышты көстөгөн
Аттардын истери
Балкашка чейилип,
Жоголып калгандар.
Жылыжып келген мунг жылдар
Жылыйып калган — бу чөлдө.
Казыр улу каандыктар
Кайылып калган—бу чөлдө.
Же качан да бу чөлдө
Жер силкинип жадатан.
Жуучылдардын кыйгызы
Жаңыланып туратан.
Жер-алтайдын түбине
Желбистер чилеп келетен.
Улдүзине согулып,
Уч амырап жедетен.
Же оордын үндери
Эмдигенче жаңылат.
Кымыс саткан казахтын
Кыйгызынан угулат...

1966 ж.

СЕМАФОР

Элбек чөлдөрдүн ээн түбинде
Энгирлер сайын семафор кызарат.
Откөн лө поездтин
Кийининен ајыктап,
Өскүс немедий, ол јолдо турат.
Экинчи јуудан уулдарын сагыган
Энелер чилеп, јолдордо тургулайт.
Элес эткен
Поезди ээчий
Эрикчил көргилеп, чөлдөрдө арткылайт.
Ырысту улустар вагонног түшкүлөп,
Туштажып, уткужып чөлдөрдү кечкилейт.
Јиилегин саткан
Қырақы узбектер
Јиткезин арлап, чай ичкилейт.
Талайдый јайканган чөлдөрдү ајыктап,
Тамбурда таңкылап,
Јагыскан турум.
Кийик чөлдөрдүн јайым салкыны,
Көзнөк ажыра көксиме урул!
Тенегим тутса, телекей үстин
Темир јолло
Мен өдө берерим!
Туулардан божонгон бойымды тудатан
Тургактар јогын мен јакшы билерим!

Баатырлар минбеген ат чылап,
Бажыма нокто суктурбазым мен.
Je јаныс ла семафор
Одына көргөмдө,
Нениг де учун эригедим мен...
Јажыл одыла јолдорды ачып,
Јайканган чөлдөргө ол мени бождот.
Кылыгым билгендий,
Ол мени ээчиде
Кызарып калган көзиле көрөт...

1966 ј.

Түштүк талада түндөрдүн тымыгын,
Тизилип калган жылдыстар жабызын!..

Шылырап аккан суактын араайын,
Шымырап турган теректер бийигин.

Араайын чалыган ай жаркынын,
Ак көбөңнүн чечектеп жатканын.

Түниле бараткан абранын калытын,
Түштүк талада кожоннун карыгын.

Кижин оңдобос алтайдын жатканын,
Кишлякта күйгөн оттордун жарыгын.

Сүмерден түшкөн Дарьянын агыжын,
Сүйүскөн жинттердин кожоңу жаражын...

Соодонор күйүм келди эмеш пе,
Соок каным ойноды эмеш пе?..

Жок.
Жүрүмнүн бөчкөс кожоңу угулды,
Жүрегим, санаам жериме бурылды...

Роза, роза, роза чечек,
Баштапкы ла катап
 Мен сени көрдим.
Жебреннен бери
 Поэттер бойлорун
Женижип келгенин
 Жаңы ла билдим.
Солун үнимди
 Сен ондобос болорун,
Соок жерлердин
 Поэди эдим.
Соодонорго сениле
 Билбезим мен,
Сок ло жаңыс
 Көрөргө келдим.
Токпок көрөлө,
 Тоорчыгын болорго
Тонг өткүрө
 Ол жеңил болор.
Ойлөргө көрбөй,
 Өй өткүрзем,
Өйинен өткүрө
 Ол жеңил болор.
Сенин түштүк
 Жаражын айкап,

Себиде јайылган
Чечекти санандым.
Эрке сени
Мактаган поэттер...
Элебес сөстөрүн
Мен эске алындым.
Роза, роза,
Роза чечек,
Баштапкы ла катап
Мен сени көрдим.
Јебреннен бери
Поэттер бойлорын
Јенижип келгенин
Јаңы ла билдим!..

С. О.

Тирсилдеп, тирсилдеп,
Тирсилдеп, тирсилдеп,
Энгирлер сайын поездтер келет.
Ээн чөлдөрдү ажыра келгилеп,
Эрикчел сенин
Эзениг экелет.

Табышту перронго кемди де сакып,
Та неге де мен
Жаантайын келедим...
Узун, узун составты аяктап,
Унчукпай кажы ла
Вагонго көрөдим.

Мен билерим:
Сен ыраак, ыраак,
Мен билерим:
Сен келбезинг бери.
Мен билерим:
Эмди кыш анда...
Мен билерим:
Письмого сен керик.

Энгирде иштег сен орой келеле,
Ээн кыбында

Отурган болорың.
Эске мени кенете алынып,
Эби жоксынып,
Сананган болорың.

Оромдо десе кар ла кар...
Орой улустың каткызы угулат.
Жаткан тураннын
Жанында ўргўлеп,
Жаан теректер
Жайканып турат.

Арып калган колдорың жастанып,
Араайын уйуктай берген болорың.
Жетире чийбеген
Кичинек письмонды
Жетинчи тўжинде
Сен көргөн болорың...
Эртен катап ла
Тирсилдеп, тирсилдеп,
Эңир ле кирзе, поездтер келер.
Эн чөлдөрди ажыра келгилеп,
Эрикчел сениң
Эзениң экелер...

Фрунзе, 1966 ж.

Јеримде эмди кыш келген болор...
Јердин ўсти апагаш, апагаш.
Мында дезе тўштўк салкынга
Шуулап турат кеен карагаш.

Мында кажы ла чеденди ўткўре
Эрке кўстў роза кўрўт.
Кенете ыраак јеримде ўскўн
Кўнkelди чечек санаама кирет.

Кырлардан тўшкен кыргыстын кыстары
Кызыл платьелў коштой ўткилейт.
Эртен-энгир јолыма туштажып,
Эригип калган кўзиме кўргилейт.

Јеримде эмди кыш келген болор...
Јердин ўсти апагаш, апагаш.
Кўпўгўш энгирлў чўлдўрдин кыстары,
Кўрбўгўр меге — јўрегимде таш.

Тилиреп учкан куштардын ўниндий,
Тилигер ондоп болбозым мен.
Кўрнўўдий кўйген чокту кўзўўрдўн
Кўпўгўш тенерим кўрбўзим мен.

Јеримде эмди кыш келген болор...
Јердинг ўсти апагаш, апагаш.
Көпөгөш чөлдөрдү ајыктап турум,
Көксимде—сыс, көстөримде—јаш.

Эриккен өскө кижини ајыктап,
Эрке көстү роза көрөт.
Је санаама јаңыс ла ыраак јеримде
Оңгылап калган чечектер кирет...

Фрунзе, 1966 ј.

УУЛЧАК

Кандый да журтта
Бир уулчак журтаган,
Кажатта балкаштан
Городтор төзөйтөн.
Кажы ла түнде
Түш жеринде
Кайкамчылу жараш
Өргөөлөр көрөтөн...
Кайкалду түштерин
Балкаштан эдерге
Катап ла уулчак
Кажатка келетен.
Кабырган чочкозы
Кажы ла күнде
Канча улустын
Маалазын түртетен.
Кыскылтым энгирлер
Кирип ле келзе,
Кыйгырып-калактап,
Эмеендер жуулатан.
Сары балкашка
Уймалган уулчакты
Сабууры сынганча
Энези сабайтан.

Энирги тандактын
Көриөөзин ајыктап,
Эдинин ачузын
Ол ундып салатан.
Эртенги күнде
Катап ла ол
Эңчейген бийик
Јаратка баратан.
Кабырган малы
Катап ундылып,
Канча улустын
Маалазын бузатан.
Эмеендер иштен
Јанганча ла уулчак
Эңчейип алала,
Өргөөлөр јазайтан.
Багырып келген
Улустар ортодон
Баланын јүрегин
Кемизи ондойтон?
Санаазы јараш
Уулчактын јүткүүлин
Сабуур качан да
Токтодып болбойтон!
Кайкамчылу «городы»
Тепселип те калза,
Канайдар? Улустын
Кылыгы кийик.
Эдетен кижинин
Санаазы карыкса,
Эртенги күнде
Катап ла бийик!..
... Кандый да јуртта
Бир уулчак јуртаган,

Кажатта балкаштаң
Городтор төзөйтөн.
Кажы ла тўнде
Тўш јеринде
Кайкамчылу јараш
Өргөөлөр көрөтөн...

СЛУЖЕБНЫЙ УУЛДАР

Бис служебный уулдар. Кезикте
Кем болгоныс — ундып саладыс.
Бой-бойысты туйкайын озолоп,
Ботпонг кайнап, ишке барадыс.

Чала санаалу кылайып ийеле,
Чала-была чаазындар чийедис.
Терен санааны тен сананып,
Тежик графиннен суу ичедис.

Текши жуундарда тем болорго
Техничка эмеенди арбап турадыс.
Туура турган бильярдту кыпка
Туйкайын барала, ойноп аладыс.

Жамылу бисти адылбаган күнде
Жарјандап, сүүнижип јангылап браададыс.
Јаңы јылдын өдө бергенин
Јаңы ла көрүп, кайкажып турадыс.

Бис служебный уулдар. Кезикте
Кем болгоныс — ундып саладыс.
Бозомло кожо турала, ишке
Бой-бойысты озолоп барадыс.

ЈАС

Марина балама төрт үлгер

Марина, балам,
 Јас келди.
Туулардын төжинен
 Чечектер эңилет.
Сенин апагаш
 Платьенди кийеле,
Яблоня агаштар
 Эзинге сүүнет.
Араайын, араайын
 Өлөңнүн тазылы
Тыдырап өскөнин
 Угадын ба, балам?
Эне јеристин
 Той балкажы
Кичинек төжине
 Уур ба, балам?
Түни-түжиле
 Өлөңдөр тызырап,
Јердин кыртыжын
 Кемирип чыккылайт.
Көпөгөш, көпөгөш
 Баштарыла јайкап,
Телекей үстүне
 Кайкажып тургулайт.

Киленкей балам,
Бу бастыра чечекти
Кичинек колыңла
Сен меге ийген,
Ачуурканып адан
Жүрбезин деп,
Алтайдын үстин
Чечекле бүркеген.
Тыңдазан, балам,
Не де чыкырайт:
Ол карган, карган
Тал эңилет.
Ол жаныскан, балам...
Же жаска амадап,
Бүрлерин шууладып,
Жүрүмге сүүнөт.
Тыңдазан, балам,
Куштардын үндерин:
Олор ыраак
Таладан келгендер.
Кожо ойногон
Оок балдарга
Кожонун сыйлаарга
Жеткилеп келгендер.
Марина, балам,
Кайда ла жас...
Жердин үсти
Чечекке бүркөлет.
Сенин апагаш
Платьенди кийеле,
Яблоня агаштар
Эзинге сүүнөт...

1966 ж.

ЖАИ

Тыт агаштын сангызы кайылат:
Тынчу жайдын
Тыныжы кызу.
Тыбырап та жааган
жааш болзо!
Тынарга, байла,
күч сеге, кызым...
Меестерди эдектей
эңилген өлөңдө
Мендебей бышкылап,
жиилектер кызарат.
Аркада чалдыккан
чечектин үстүлө
Араайын кыгылап,
адару айланат.
Коркок талдын
будагы мылырап,
Колдорын салып
ийгендий турат.
Кыралар...
Сүрекей изү олорго!
Кылгалар баштарын
кыйналып суурат.
Сениле кожо
бастыра телекей
Сергелен уйкузын
уйуктап жаткандый.
Сениле кожо
бастыра чечектер
Серүүнди сурап,
кыйналып тургандый!

Эгир ле кирзе,
 ўстўнде, балам,
Эрке жылдыстар
 жаркынын ийер.
Суузаган, балам,
 эгирги чолмон
Сурлаган чыкту
 чалынын берер.
Телекей ўстўнде
 амыр, амыр...
Тегерик айыбыс
 ўстўнде ле турзын.
Сок жангыскан
 бу ла тал
Соододып, жанында
 чыкырап ла турзын.
Je качан да токтобос
 жўрўмнинг ўндери
Качан да сенин
 ўстўнде турар.
Чалынду кобыда
 эрген ле, балам,
Чалгынын омок
 кожоны угулар...

КУС

Ыраак жерлердег
 ойто ло келдим.
Жўрегим сыстайт
 неден де улам...
Сергелен жўрўп,
 келбейин де дезем,

Сени таштап
болбодым, балам.
Ыраак жерлерден
ойто ло келдим.
Ырызым, байла,
жаңыс ла мында.
Таштап ийеле,
барайын да дезем,
Тартыжуум, байла,
сенин жанында.
Жеристе кўс...
Ыраак гўштўкке
Жергелей куштар
учкулап браадыры.
Жердин ўсти
туйкайын саргарып,
Нени де сакуп,
эригип жадыры.
Кыралар ээн...
Таандардын балдары
Кырланды ажыра
учарга ўренет.
Карарган обоолор
уйкулу кўрўнет,
Карган талдын
бўрлери тўгўлет.
Сары гўктў
кичинек аңдардый,
Саргарган бўрлери
жоргодоп келгилейт.
Сенин кичинек
чедениге оло
Кемнен де коркып,
мендештў киргилейт.

Катап ла кўс...
 јаланда иштеген
Кыстардыг кожонгын
 угадыг ба, балам?
Быјыл ажыбыс
 сўрекеј јакшы...
Улустар ончозы
 ток болор, балам.
Јаны аштап
 эгирлер сайын
Јаанан амтанду
 калаштар быжыраp.
Јаан столына
 курсагын чоғоло,
Јанысқан отурып,
 ол сени сананар...
«Балам мениг
 өлбөгөн болзо,
Баштактапып ажанар
 эди...» — деп айдар.
Көзнөктин алдында
 јаан кўнкузук
Көдрөзин билеп,
 бажыла јайкаар.
Байрам келзе,
 адаларыла кожо
Бастыра балдар
 парадка барар.
Јагыс ла адап
 улустыг учында,
Јайканган талдый,
 јанысқан турар!
...Ыраак јерлердег
 ойто ло келдим...

Jүрегим сыстайт
 санаадаг улам.
 Сергелег жүрүп,
 келбейин де дезем,
 Сени таштап
 болбодым, балам!

КЫШ

Баламның сөөгине
келип жүрген койонго

Орой эгирде анда кем оңтойт?..
Ол тал комудайт —
Салкыннан улам.
Апагаш кары айланып, айланып,
Арканы бүркеп,
Қыш келди, балам.
Қарған тал әмди қар бөрүктү
Қарықчыл сананып,
Туруп ла јат.
Сеге келген койонок изине
Сеелген кары
Јаап ла јат...
Қатап келзем, қару койонго
Қадары тату-у
Қапуста берерим.
Қажаттар ажыра кокпондоп,
 кокрондоп,
Қажы ла эгирде
Балама келеринг.
Уркүнчек, кортуқ койонок, койонок,
Урпендеп бери
Келип ле јұр.
Јағысқан јатқан јаш балама

Жараш чөрчөгін
Куучындап ла жүр.
Туу кериген анчы кижинин
Тузагына түшпей,
Жүр ле, койоным.
Түштүктөн ойто жас келгенче,
Түбекке түшпей,
Жүр ле, койоным.
Карган тал эмди кар бөрүктү
Карыкчыл сананып,
Туруп ла жат.
Сенин изинге, семтейген чачыма
Сеелген кары
Жаап ла жат...
Жаап ла жат...

1966 ж.

БАЖАЛЫКТАР

Санаалар	3
Таң (поэма)	5
Маркстың памятниги	18
Прага	20
Түндеги Лондон	23
«Отельдин көзпөгін кайра ачала...»	26
Плайа Хирон	28
Варадеро	31
Энирги Гавана	34
Ларатта	37
«Юмари»	39
Түштүк талада күс	41
«Катап ла жыгылдым, ыйлаба, энем...»	43
Ташкент	45
Чөлдө	47
Семафор	48
«Түштүк талада түндөрдүн тымыгын...»	50
«Роза, роза, роза чечек...»	51

«Тирсилдеп, тирсилдеп...»	53
«Јеримде эмди кыш келген болор...»	55
Уулчак	57
Служебный уулдар	60
Јас	61
Јай	63
Кўс	64
Кыш	67

Лазарь Васильевич
КОКЫШЕВ

РАЗДУМЬЯ

(Стихи и поэма)

На алтайском языке

Редактор *В. О. Адаров*
Художественный редактор *И. И. Митрофанов*
Технический редактор *Н. Н. Параев*
Корректоры *Н. П. Кучияк* и *А. А. Боконокова*

АН 14266. Сдано в набор 28/XII 1966 г.

Подписано к печати 23/III 1967 г. Бумага
типографская № 2, 70×90¹/₃₂. Усл. п. л. 2,633.

Уч.-изд. л. 2,476. Тираж 1000. Заказ № 976.

Цена 12 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного
издательства, пр. Коммунистический, 44.

Горно-Алтайская типография, пр.
Коммунистический, 25.

12 акча